

ASSAJOS I ESTUDIS

Les reformes de l'ensenyament tècnic durant la Dictadura de Primo de Rivera. Canvis i reaccions a l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú

Technical education reforms during the dictatorship of Primo de Rivera. Changes in and reactions to the Industrial School of Vilanova i la Geltrú

Alba Baiges López
alba.baiges123@hotmail.com
Universitat de Barcelona (Espanya)

Data de recepció de l'original: abril de 2015

Data d'acceptació: març de 2016

RESUM

El present article analitza com, a través de les reformes de l'ensenyament tècnic, la Dictadura de Primo de Rivera va imposar un nou règim escolar i noves matèries als centres educatius professionals buscant convertir el seu alumnat en ciutadans que, amb valors patriòtics i autoritaris, s'integressin a les seves bases sociopolítiques. Ara bé, aquest treball reflecteix sobretot el rebuig que van generar aquestes mesures en el col·lectiu docent i estudiantil partint de l'estudi d'un cas concret, l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú. Aquest centre és especialment significatiu perquè evidencia els efectes contraproductius de les reformes primoriveristes des dels primers anys de la

Dictadura, moment en què es van suprimir els estudis superiors en aquesta escola, així com el control estatal que es va imposar en aquests centres tècnics i el seu professorat.

PARAULES CLAU: Dictadura de Primo de Rivera, ensenyament tècnic, Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú, Patronat especial, estudis superiors.

ABSTRACT

The present article analyses how, through technical education reforms, the dictatorship of Primo de Rivera imposed a new education system and new subjects in vocational training centres, seeking to make their pupils citizens who, based on patriotic and authoritarian values, would become part of their new socio-political rank and file. However, this paper reflects above all on the rejection these measures brought about among teachers and students based on the study of one specific case, the Industrial School of Vilanova i la Geltrú. This centre is especially significant because it demonstrates the counterproductive effects of the Primo de Rivera reforms from the first years of the dictatorship, the time when higher education studies were suppressed at this school, as well as the state control imposed on these technical centres and their teaching staff.

KEY WORDS: Primo de Rivera dictatorship, technical education, Industrial School of Vilanova i la Geltrú, special patronage, higher education.

RESUMEN

El presente artículo analiza cómo, a través de las reformas de la enseñanza técnica, la Dictadura de Primo de Rivera impuso un nuevo régimen escolar y unas nuevas materias en los centros educativos profesionales buscando convertir a su alumnado en ciudadanos que, desde valores patrióticos y autoritarios, se integrasen en sus bases sociopolíticas. No obstante, este trabajo refleja sobretudo el rechazo que generaron estas medidas en el colectivo docente y estudiantil partiendo del estudio de un caso concreto, la Escuela Industrial de Vilanova i la Geltrú. Este centro es especialmente significativo porque muestra los efectos contraproducentes de las reformas primoriveristas desde los primeros años de la Dictadura, momento en el que se suprimieron los

estudios superiores en esta escuela, así como el control estatal que se impuso en estos centros técnicos y su profesorado.

PALABRAS CLAVE: Dictadura de Primo de Rivera, enseñanza técnica, Escuela Industrial de Vilanova i la Geltrú, Patronato especial, estudios superiores.

I. INTRODUCCIÓ

A partir de l'aparició de les demandes socials vinculades al procés industrial, els governs estatals van començar a formular un ensenyament tècnic que permetés donar una formació professional als sectors obrers, objectiu que, per primer cop, va ser recollit explícitament en la Constitució de 1869. Ara bé, malgrat les seves intencions, aquesta normativa va fracassar degut al fet que els centres educatius professionals van impartir assignatures que van resultar ser un complement de l'educació primària.¹ Per tant, com un intent de resoldre aquesta problemàtica, l'Estat va crear el 1886 vuit escoles d'arts i oficis, una de les quals va ser ubicada a Vilanova i la Geltrú. Aquesta iniciativa va permetre interrelacionar les escoles tècniques oficials i alhora es van començar a configurar uns estudis més especialitzats per als pèrits i més generals per a la classe obrera, a la qual es va oferir una matrícula gratuïta i horaris nocturns. D'aquesta forma, juntament amb l'elaboració d'un pla teoricopràctic que incloïa una diferenciació entre les activitats industrials mecanitzades i manuals, aquestes mesures van intentar adaptar aquest tipus de formació a les noves necessitats industrials i a les especialitzacions fabrils locals.²

Amb tot, la falta de recursos econòmics dels centres va provocar el fracàs d'aquest objectiu, fet que, amb el canvi de segle, va desembocar en una intervenció estatal més gran destinada a homogeneïtzar els estudis de les escoles públiques regulades i separar la formació més elemental de la dels estudiants d'enginyeria. Va ser responent a aquests canvis, doncs, que el govern va crear

¹ MENÉNDEZ, Aida Sara Victoria. «Las Escuelas Elementales de Trabajo: currículum expreso, currículum paralelo», SEDHE (ed.). *La acreditación de saberes y competencias: perspectiva histórica. XI Coloquio Nacional de Historia de la Educación*. Oviedo: Sociedad Española de Historia de la Educación: Departamento de Ciencias de la Educación de la Universidad de Oviedo, 2001, p. 657; LOZANO, Celia. «Polítiques sobre formació professional a Espanya, 1857-1936: legislació i practiques educatives», *Recerques: història, economia, cultura* [Barcelona], núm. 47-48 (2004), p. 236.

² LOZANO, Celia. «Polítiques sobre formació... *Op. cit.*, p. 227, 229 i 231-232; TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola d'Enginyeria de Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: Escola Universitària Politècnica de Vilanova i la Geltrú; El Cep i la Nansa, 2001, p. 44-45.

el 1900 les Escoles d'Arts i Indústries, entre les quals va incloure l'escola vilanovina, que l'any següent es va transformar en l'Escola Superior d'Indústries gràcies a l'obtenció dels estudis de Peritatge. Aquests últims centres, al seu torn, es van convertir una dècada més tard en les Escoles Industrials, que van oferir els ensenyaments per a pèrits mentre que, a les d'Arts i Oficis, es van passar a cursar els estudis elementals. D'aquesta manera, aquest canvi va afavorir la divisió entre aquests dos nivells educatius.³ Ara bé, malgrat aquests avenços, l'Estat va ser incapaç d'organitzar un sistema de formació professional generalitzat i d'incloure continguts científics dins del pla docent, aspectes que van afavorir l'existència d'una escassa preparació tècnica dels alumnes obrers i, en conseqüència, una mala distribució de la mà d'obra.⁴ Així, doncs, davant d'aquesta problemàtica, la Dictadura de Primo de Rivera va decidir realitzar un conjunt de reformes que possessin la formació professional sota la tutela estatal per modernitzar i tecnificar els seus plans docents. Així, s'aconseguirien treballadors que, formats tècnicament, fossin capaços de millorar la productivitat industrial. No obstant això, les noves autoritats també van potenciar aquest ensenyament com un instrument nacionalitzador que els permetria inculcar les seves premisses ideològiques als estudiants, que es posarien al servei de l'Estat i del règim.⁵

A partir d'aquests paràmetres, ha aparegut en les últimes dècades una nombrosa bibliografia que, amb un caràcter general o sobre una escola concreta,⁶

³ LOZANO, Celia. «Polítiques sobre formació... *Op. cit.*, p. 227-228 i 235; LOZANO, Celia. *Formación profesional obrera e industrialización, 1857-1936*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2014 (Tesis doctoral dirigida per: Josep Maria Benaül), p. 358; TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola... Op. cit.*, p. 50, 59 i 66.

⁴ RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud obrera: la política de formación técnica-industrial de la dictadura primorriverista», *Pasado y memoria: Revista de historia contemporánea* [Alacant], núm. 12 (2013), p. 112 i 115.

⁵ ÁLVAREZ, María Violeta. «La orientación profesional, de herramienta laboral a instrumento pedagógico», SEDHE (ed.). *La acreditación de saberes y competencias: perspectiva histórica. XI Coloquio Nacional de Historia de la Educación*. Oviedo: Sociedad Española de Historia de la Educación. Departamento de Ciencias de la Educación de la Universidad de Oviedo, 2001, p. 316; RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional y las clases medias técnicas en España (1924-1931)», *Hispania. Revista Española de Historia* [Madrid], vol. 72, núm. 240 (2012), p. 121 i 124; RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 115.

⁶ Aquest últim tipus d'estudi s'ubica sobretot en les obres de caràcter commemoratiu: BARCA, Francesc Xavier [et al.]. *L'Escola Industrial de Barcelona (1904-2004): cent anys d'ensenyament tècnic i d'arquitectura*. Barcelona: Diputació de Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Consorci de l'Escola Industrial de Barcelona, 2008; COMAS, Francesc [et al.]. *D'arts i oficis a Escola d'Art: cent anys d'educació a Manresa*. Manresa: Escola d'Art, 2002; MAJÓ, Joan [et al.]. *El setanta cinquè aniversari de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: l'Escola, 1977; PLANS, Lourdes. *L'Escola Industrial de Terrassa: 1902-2002: cent anys de vida universitària*. Terrassa: Escola Universitària d'Enginyeria Tècnica Industrial de Terrassa, 2002; POMÉS,

ha analitzat aquesta temàtica. D'aquesta manera, l'anàlisi de l'ensenyament tècnic durant la Dictadura primoriverista ha estat abordada des d'una perspectiva politicoideològica⁷ i socioeconòmica,⁸ encara que també han estat rellevants les obres que han analitzat la repressió impulsada per aquest règim sobre les escoles professionals vinculades a la Mancomunitat.⁹ Tenint com a base aquesta historiografia, aquest article analitza com les reformes mencionades, a part de modificar el règim escolar, van comportar un fort descontentament entre l'alumnat i el professorat de l'Escola Industrial vilanovina,¹⁰ el qual va estar en bona part determinat pel que fa a aquest últim col·lectiu per l'exigència de crear un patronat especial com un mitjà per tenir més capacitat per administrar-la.

Francesc. *Cent anys d'escola: Escola Industrial i d'Arts i Oficis de Sabadell. 1902-2002*. Sabadell: Escola Industrial i d'Arts i Oficis, 2003; RIERA, Santiago (ed.). *L'escola d'enginyers de Terrassa: Cent anys d'història*. Barcelona: Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Terrassa, 2005; TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola... Op. cit.*

⁷ Les obres d'aquesta tendència han centrat la seva anàlisi en les finalitats de les reformes primoriveristes en l'àmbit educatiu tècnic i els seus efectes sobre l'alumnat i el currículum educatiu: FERNÁNDEZ-SALINERO, Carolina. «Devenir histórico del currículum pedagógico de la formación profesional desde el siglo XIX al ordenamiento educativo actual», BALLARÍN, Pilar (ed.). *El currículum: historia de una mediación social y cultural. IX Coloquio de Historia de la Educación, Granada, 23-26 de septiembre de 1996*, vol. II. Granada: Universidad de Granada. Instituto de Ciencias de la Educación, 1996, p. 433-447; MENÉNDEZ, Aida Sara Victoria. «Las Escuelas Elementales... Op. cit.», p. 657-666; RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... Op. cit.», p. 119-146; RICO, María Luisa. «La formación profesional del obrero como mecanismo de modernización económica e industrial durante la Dictadura de Primo Rivera (1923-1930)», *Rubrica Contemporánea* [Bellaterra], vol. 1, núm. 1 (2012), p. 157-176; RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... Op. cit.», p. 109-138.

⁸ Les publicacions d'aquesta tendència, encara que no oblidem la perspectiva políticoinstitucional, han analitzat sobretot l'adaptació de l'oferta donada pels centres tècnics a la demanda durant aquest període: ALBERDI, José Ramón. «Política i ensenyament a Barcelona. L'Escola del Treball (1913-1930)», *Recerques: història, economia, cultura* [Barcelona], núm. 14 (1983), p. 97-112; MONÉS, Jordi. *Les escoles professionals municipals, 1890-1990*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991; MONÉS, Jordi. *Formació professional i desenvolupament econòmic i social català (1714-1939)*. Barcelona: Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, 2005; LOZANO, Celia. *Formació professional obrera... Op. cit.*

⁹ Aquestes obres, entre les quals s'inclouen algunes que no analitzen exclusivament l'educació tècnica, han posat un èmfasi especial en l'afer Dwelshauvers. Entre aquestes, destaquen les següents: PERUCHO, Artur. *Catalunya sota la dictadura: dades per a la història*. Badalona: Proa, 1930; GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya: 1900 a 1936*, vol. IV. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1981; ROIG, Josep Maria. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya: un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Abadía de Montserrat, 1992.

¹⁰ Les bases d'aquesta temàtica han estat plantejades per Albert Tubau, qui ha proposat d'una forma general el rebuig dels alumnes del centre vilanoví a aquestes reformes i la militància d'aquests en partits republicans. TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola... Op. cit.*; TUBAU, Albert. *Cultura popular en temps de dictadura. L'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola industrial*. Vilanova i la Geltrú [Premi Eugeni Molero], 2012, 100 f. (Sense publicar). Disponible a l'URL: http://issuu.com/ccgarraf/docs/cultura_popular_en_temps_d_e_dictadura_albert_tubau [consulta realitzada el 7 d'abril de 2015].

2. PRIMERES MESURES REPRESSIVES DE LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA A LES ESCOLES PROFESSIONALS

Poc després de la seva arribada al poder, la Dictadura del marquès d'Estella va voler acabar amb l'obra regionalista duta a terme per la Mancomunitat, incloent-hi l'educativa. D'aquesta manera, les primeres mesures relacionades amb els centres escolars professionals van aplicar-se després de la dissolució de les diputacions provincials i de la institució mancomunada el gener de 1924, quan van tornar a constituir-se amb un personal afí al nou règim. Aquestes van consistir en la prohibició a la Mancomunitat d'expedir títols acadèmics mitjançant l'ordre reial del 27 de febrer i la dissolució, el 7 de març, de l'Escola de Funcionaris de l'administració local, la qual es culpabilitzava d'haver organitzat el plebiscit d'ajuntaments a favor de l'Estatut el 1918. Aquesta supressió va portar al fet que Alexandre Galí i Rafael Campalans presentessin la seva dimissió com a secretaris generals de Cultura al Consell de Pedagogia, que va ser acceptada el mateix mes.¹¹ Paral·lelament, el nou govern també va reintroduir el castellà a les escoles tècniques relacionades amb la Mancomunitat i la Diputació de Barcelona, encara que posteriorment, amb l'Estatut d'Ensenyament Industrial, va acceptar la utilització de les llengües regionals en la formació nocturna per a obrers.¹² Amb tot, la decisió governamental més controvertida va ser la destitució el maig de 1924 de més de 150 professors de les institucions de la Universitat Industrial, a la qual es van afegir dimissions per part dels companys de professió, i la dissolució o transformació posterior d'aquests centres. Aquesta actuació, de fet, va ser el resultat del conflicte entre aquest col·lectiu docent i el baró de Viver arran d'un dictamen fet per aquest últim en què s'atacava el Laboratori de Psicologia Experimental, dirigit per Dwelshauvers.¹³

Ara bé, les noves autoritats no van limitar la seva actuació al conjunt dels centres que depenien de la Mancomunitat, sinó que també van intervenir en totes aquelles escoles tècniques que estaven sent subvencionades per aquesta institució, entre les quals hi havia l'Escola Industrial de Vilanova.¹⁴ En aquest

¹¹ UCELAY-DA CAL, Enric. «La Diputació durant la Dictadura: 1923-1930», RIQUER, Borja de (dir.). *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. II. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1988, p. 199 i 220-221.

¹² GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions...* *Op. cit.*, vol. IV/2, p. 181.

¹³ GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions...* *Op. cit.*, vol. IV/1, p. 93-94, i ROIG, Josep Maria. *La Dictadura...* *Op. cit.*, p. 123-143.

¹⁴ La Mancomunitat subvencionava les seccions d'aprenentatge i els cursos de perfeccionament d'aquest centre educatiu, els quals estaven especialment dirigits als alumnes obrers. Aquestes subvencions

sentit, a començaments de 1924, el Consell Permanent de la institució mancomunada va ordenar als directors d'aquests centres que li enviessin una relació dels manuals escolars i programes utilitzats en cada assignatura a la vegada que, més concretament, el Consell de Pedagogia acordava que el professorat de l'escola vilanovina fes declaracions jurades sobre els ensenyaments parcialment retribuïts per la Mancomunitat, les quals, amb la voluntat de ser examinades, van ser rebudes per aquest organisme l'abril de 1924.¹⁵

Prèviament, però, el cos docent vilanoví ja havia patit un trasbals important com a conseqüència d'una denúncia feta per Joan Puig contra aquest, que va ser enviada el 8 d'octubre de 1923 al Govern Civil de Barcelona. Aquest, al seu torn, la va remetre al rector de la Universitat de Barcelona, que era el responsable d'obrir una investigació.¹⁶ Així, doncs, en aquesta denúncia, que va ser feta amb la voluntat de contribuir a la moralització dels centres oficials, es va acusar la plantilla docent de desprestigiar l'ensenyament estatal elogiant la Universitat Industrial, que representava un focus d'ensenyança separatista segons el denunciant. Aquest també va sostenir que els professors no complien les lleis educatives, especialment les que feien referència al fet que cap docent públic podia ensenyar en centres privats sense permís del govern i del rector universitari, donar la mateixa matèria en aquest tipus de centres i un d'oficial i residir fora de la població on impartia docència. A part d'aquestes acusacions, Puig en va formular de concretes contra Josep Agell, denunciat per menysprear l'ensenyament oficial degut al fet que era vocal professor del Consell de Pedagogia; Josep Pizà, resident a Terrassa; Manuel Riquelme, que era el responsable com a director del centre de no haver format expedient contra aquests professors, i Manuel Massó Llorens. A aquest últim, el va descriure com un diputat de filiació separatista conegut pels seus discursos contra la nació espanyola. Per tant, valorant el desgavell que vivia el centre, Puig demanava una inspec-

es constaten a partir de 1920 i encara eren una realitat el 1924. Posteriorment va ser la Diputació de Barcelona l'encarregada de donar-les a l'escola. Arxiu General de la Diputació de Barcelona (AGDB), *Educació, Cultura i Esport*, «Departament d'Ensenyament Tècnic i Professional. Escola d'Arts i Oficis de Vilanova i Geltrú», 21.06.1921, 11.02.1922, 13.06.1922, 26.06.1922, 18.06.1923 i 07.04.1924; AGDB, *Educació, Cultura i Esport*, «Patronato de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Expediente general», 06.11.1928, i Arxiu Comarcal del Garraf (ACG), *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 26. Junta de Patronato», 11.02.1926.

¹⁵ AGDB, *Educació, Cultura i Esport*, «Departament d'Ensenyament Tècnic i Professional. Escola d'Arts i Oficis de Vilanova i Geltrú», 23.02.1924 i 07.04.1924.

¹⁶ Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona (AHUB), 02 2529/3, «Escritos de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 15.10.1023.

ció urgent,¹⁷ sol·licitud que va ser escoltada pel Rectorat. Aquest va ordenar a Eduard Alcobé¹⁸ que fes una visita d'inspecció per comprovar les acusacions i, a continuació, que escrigués un informe amb els resultats extrets, el qual va ser enviat a inicis de novembre al governador civil de Barcelona.¹⁹

Així, doncs, els canvis que va provocar la denúncia no van tardar a notar-se i, de fet, les primeres mesures per solucionar la situació van prendre's abans de donar-se per tancada la investigació. En aquest sentit, malgrat que Agell²⁰ i Pizà no van rebre cap sanció, les carreres de Massó i Riquelme dins de l'escola, igual que la de Leopold Crusat, es van veure alterades. D'aquesta manera, pocs dies després d'haver-se presentat la denúncia, el govern va acceptar la dimissió que Riquelme havia sol·licitat just abans de l'inici de la Dictadura adduint motius de salut.²¹ Aquest fet va originar un període d'interinitat dins de l'escola, ja que aquest va entregar la direcció temporalment a Pau Riera, que era el professor de terme més antic del centre, però el govern no va nomenar un director definitiu fins a començaments de 1926. Casualment aquest va ser

¹⁷ AHUB, 02 2529/3, «Escritos de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 8.10.1923.

¹⁸ Eduard Alcobé era una figura destacada dins de la universitat, ja que havia estat membre de la Comissaria Règia Universitària i el 1929 fou escollit com un dels vicerectors de la UB. AHUB, 02 2529/3, «Escritos de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 23.10.1923. Consulteu també *La Vanguardia*, 06.11.1929, p. 13.

¹⁹ AHUB, 02 2529/3, «Escritos de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 23.10.1923, 31.10.1923 i 8.11.1923.

²⁰ Aquest professor no va ser sancionat perquè, en aquell moment, no ocupava cap càrrec important dins de l'escola. Per tant, no se li podia aplicar cap sanció, ja que només es tenia constància que era pròxim a la Lliga Regionalista i formava part del Consell de Pedagogia. Pel que fa a les acusacions formulades contra tota la plantilla docent, no van ser investigades per les noves autoritats i, a més, Agell va demanar permís al rector per donar classes a l'Escola Industrial de Barcelona, d'on va ser director del Laboratori d'Estudis superiors de Química i de l'Escola d'Indústries Químiques. Més endavant, va ser destituït com a director d'aquests centres barcelonins degut al fet que va ser un dels firmants de la carta d'homenatge a Dwelshauvers. AHUB, 28:18, «Expedient professional de José Agell Agell», 19.09.1912 i 20.10.1912; *La Vanguardia*, 21.10.1921, p. 18, i Roig, Josep Maria. *La Dictadura...* Op. cit., p. 138.

²¹ Manuel Riquelme, que també va ser professor de l'Escola Industrial de Barcelona, era en el moment de la denúncia el president honorari de l'Associació d'Alumnes Obrers d'aquest centre, organisme que tenia en el seu si importants figures catalanistes i republicanes, amb les quals va mantenir una estreta col·laboració. Després de l'acceptació de la seva renúncia, Riquelme va ser professor de l'Escola Industrial de Terrassa almenys a partir de 1926, període en què aquesta era l'únic centre català que conservava els peritatges. Aquest podia ser, doncs, el motiu pel qual aquest docent decidí entrar en aquesta institució. AHUB, 61-4715, «Expedient professional de Manuel Riquelme Sánchez», 20.10.1914; *La Vanguardia*, 11.01.1929, p. 17; *ABC*, 28.09.1926, p. 20; TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* Op. cit., p. 90, i TUBAU, Albert. *Cultura Popular...* Op. cit., p. 16. Per consultar informació sobre la dimissió de Riquelme i la posterior acceptació d'aquesta, vegeu: AHUB, 61-4715, «Expedient professional de Manuel Riquelme Sánchez», 03.09.1923 i 17.10.1923.

Pizà, que va ser substituït per Lluís Castellà el 1930.²² Ara bé, amb la inestabilitat que comportava que els càrrecs directius no fossin permanents, la secretaria de l'escola també va canviar de mans, ja que Crusat encara que no va ser un dels professors denunciats, va ser nomenat professor de l'Escola Industrial de Terrassa per concurs especial de trasllat amb la reial ordre del 29 d'octubre de 1923.²³ Aquest, a part de ser considerat segurament un dels responsables dels fets denunciats per haver tingut un càrrec amb poder de decisió i haver estat l'home de confiança de Riquelme, es va caracteritzar per ser un ferm partidari del moviment de renovació pedagògica, fet que el va portar a criticar l'estat de l'ensenyament primari i dels estudis d'aprenentatge i a defensar que el govern enganyava la població amb reformes educatives irrealitzables.²⁴ Finalment, la seva relació amb els cercles republicans i catalanistes de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú podia haver representat un agreujant.²⁵

No obstant això, el docent més perjudicat arran de la denúncia va ser Manuel Massó, que havia estat diputat provincial de la Mancomunitat, primerament amb la Lliga Regionalista i després amb Acció Catalana el 1923.²⁶ Així, doncs, el Ministeri d'Instrucció Pública va obrir-li un expedient amb la reial ordre del 5 de gener de 1924, que també va establir que se'l suspengués de sou i feina mentre que aquest no es resolués. Aquest càstig va ser motivat perquè, després de la visita d'inspecció d'Alcobé, el governador civil de Barcelona va enviar al Ministeri, juntament amb l'informe d'aquest, un extracte d'una conferència donada per Massó a l'Associació Nacionalista de Calella el juliol del mateix any. Segons el govern, aquest escrit, titulat «Per què sóc separatista?», desprenia conceptes injuriosos contra la pàtria que no es podien permetre a cap espanyol, però molt menys a un professor, encara que aquest els hagués dit fora de la seva càtedra. Conseqüentment, no només se li va obrir un expedient acadèmic, sinó que es va decidir enviar l'extracte al Ministeri de Gràcia i Justícia.²⁷ D'aquesta manera, pel que fa a la investigació acadèmica,

²² AHUB, 61-4715, «Expedient professional de Manuel Riquelme Sánchez», 22.10.1923, i TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* Op. cit., p. 105 i 115.

²³ AHUB, 01-1552, «Expedient professional de Leopold Crusat Prats», 16.11.1923.

²⁴ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, gener de 1924, n. 3, p. 5, i febrer de 1924, n. 4, p. 1 i 2.

²⁵ TUBAU, Albert. *Cultura Popular...* Op. cit., p. 16.

²⁶ PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú: dones i homes que han fet història*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003, p. 201.

²⁷ AHUB, 01-3525, «Expedient professional de Manuel Massó Llorens», 05.01.1924.

el rector de la Universitat de Barcelona pocs dies després va nomenar Gonzalo del Castillo instructor de l'expedient.²⁸ Aquest es va posar en marxa ben aviat i va citar com a testimoni un delegat de l'autoritat governativa alhora que va ordenar que Massó es presentés a declarar a finals de mes. L'ordre no va arribar mai al seu destinatari perquè, adduint problemes de salut, es va absentar.²⁹ Va ser, doncs, a finals de gener que Massó es va exiliar a l'Argentina, d'on no tornaria fins després de la caiguda de Primo de Rivera³⁰ i a on se'n va anar perquè, per una banda, l'extracte de la conferència havia arribat als jutjats d'Arenys de Mar³¹ i, per l'altra, l'octubre de 1923 se n'havia decretat el processament perquè havia comès un delictes d'insult a la força armada.³² Malgrat el seu exili, Del Castillo va continuar amb la investigació, de manera que, després de citar-lo diverses vegades a través dels diaris oficials i d'haver estudiat les proves testificals i documentals, va formular els càrrecs contra ell el març de 1924. Finalment, dos anys més tard, aquest expedient va quedar paralitzat després que aquest instructor demanés l'excedència forçosa per anar a Ciudad Real i que el Ministeri de Treball, Comerç i Indústria s'interessés pel seu substitut, el qual mai es va arribar a nomenar.³³

²⁸ Aquest catedràtic de dret i amic personal de Primo de Rivera va constituir una de les figures destacades del règim dins de la Universitat de Barcelona i de l'àmbit polític. De fet, Del Castillo no només va ser nomenat vicerector de la Universitat de Barcelona el 1929 i representant d'aquesta institució a l'Assemblea Nacional Consultiva, sinó que va ocupar el càrrec de tinent d'alcalde a l'Ajuntament de la Ciutat Comtal i, posteriorment, el de governador civil de Ciudad Real a partir del 1925. A més, finalitzada la dictadura primoriverista, va militar a Renovació Espanyola i va destacar per les seves idees patriòtiques, catòliques i monàrquiques. *La Vanguardia*, 23.12.1925, p. 25, 6.11.1929, p. 13, i 01.11.1946, p. 7, i PELÁEZ, Manuel J.; ZAMBRANA, Patricia. «Más noticias sobre la depuración política universitaria de catedráticos de derecho en España (1936-1943)», *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos* [Valparaíso], núm. 29 (2007), p. 468-469.

²⁹ AHUB, 01-3525, «Expedient professional de Manuel Massó Llorens», 14.01.1924, 16.01.1924, 18.01.1924 i 22.01.1924.

³⁰ Després d'haver tornat, va rebre l'indult l'agost de 1931, moment en què va recuperar la seva plaça a l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú. PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic... Op. cit.*, p. 201.

³¹ Aquests jutjats van dictar presó contra ell per ultratges a la nació espanyola extrets de la seva conferència. *La Vanguardia*, 12.04.1924, p. 6, i 15.06.1924, p. 8.

³² AHUB, 01-3525, «Expedient professional de Manuel Massó Llorens», 22.10.1923.

³³ AHUB, 01-3525, «Expedient professional de Manuel Massó Llorens», 29.01.1924, 11.03.1924, 22.03.1924 i 26.02.1926, i AHUB, 02 2529/3, «Escritos de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 18.02.1926.

3. LA VOLUNTAT REFORMADORA DEL RÈGIM DE PRIMO DE RIVERA I ELS SEUS EFECTES: L'ESTATUT D'ENSENYAMENT INDUSTRIAL (1924-1928)

3.1 Passos previs a l'Estatut d'Ensenyament Industrial: primeres reaccions des de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú

Des de la seva arribada al poder, la Dictadura de Primo de Rivera va tenir un interès especial a potenciar la nacionalització de l'educació, procés que no només es va plasmar en un augment del control estatal sobre els centres escolars, sinó també en l'elaboració d'un conjunt de reformes que es van aplicar en el sistema educatiu secundari, universitari i tècnic. A través d'aquestes reformes, les noves autoritats van buscar formar una nova ciutadania que, des de postulats autoritaris i nacionalistes, tingués com a principals pilars la defensa de la família, la professió, la societat i la pàtria, així com el mateix règim, fet que també permetria crear treballadors eficaços i dòcils que ajudarien Espanya a prosperar.³⁴ D'aquestes reformes, les referents a l'educació tècnica van ser les primeres que es van impulsar i van demostrar la voluntat ferma i primerenca del govern de crear unes classes mitjanes tècniques que, sortides sobretot de la petita burgesia, interioritzessin els valors que li eren més afins.³⁵

Així, doncs, considerant aquest propòsit i seguint les ordres del directori, el Consell d'Instrucció Pública va elaborar un dictamen que, a part de pretendre la transformació de l'ensenyament tècnic, va plantejar una disminució del 40% de les escoles industrials i del 30% de les despeses escolars, entre les quals hi havia les plantilles docents. D'aquesta forma, aquest, que es va publicar en la premsa professional el gener de 1924, va intentar reduir el pressupost estatal eliminant una part de les places docents i fent que una part d'aquests centres, incloent-hi el de Vilanova, quedés sense peritatges mentre que altres, com el de Terrassa, quedessin amb la meitat dels que oferien.³⁶

³⁴ GONZÁLEZ CASTILLEJO, María José. «Los héroes del deber o el trabajo como virtud en España durante la dictadura de Primo de Rivera», *Baética: Estudios de arte, geografía e historia* [Màlaga] núm. 24 (2002), p. 499; QUIROGA, Alejandro. «Educación para la ciudadanía autoritaria. La nacionalización de los jóvenes en la Dictadura de Primo de Rivera», *Historia de la educación: Revista interuniversitaria* [Salamanca], núm. 27 (2008), p. 88 i 90; RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 123.

³⁵ RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 120.

³⁶ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 26. Junta de Patronato», 11.02.1924; ACG, *Escola Industrial*, 5, «Nota referente a la Escuela Industrial de Villanueva», s/d; FERNÁNDEZ, Javier. *Historia de la Escuela de Comercio de Madrid y su influencia en la formación gerencial española (1850-1970)*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2002 (Tesi doctoral dirigida per: José Luis García Ruiz), p. 142.

Davant d'aquest informe, el Patronat de l'Escola Superior d'Indústries de Vilanova i el seu professorat no van tardar a mostrar el seu rebuig impulsant una sèrie d'iniciatives per evitar que aquest s'apliqués. A partir d'aquest moment, doncs, un dels vocals del Patronat –Manuel Marquès– va negociar extraoficialment amb el Ministeri d'Instrucció Pública la conservació de la categoria de l'escola³⁷ aprofitant la seva influència com a membre destacat d'associacions empresarials i bancàries catalanes.³⁸ D'aquestes gestions, però, només es va obtenir que s'apreciava la feina del claustre docent, per la qual cosa aquest va decidir posar per escrit les seves queixes a través d'una sèrie de notes que es van enviar al Ministeri.³⁹ Paral·lelament, també va elaborar una memòria en què es feia constar el prestigi de l'escola, però va ser rebuda pel govern un cop el dictamen ja era obsolet.⁴⁰ Malgrat aquest inconvenient, amb aquests escrits, el professorat del centre vilanoví va criticar la redacció precipitada de la proposta del consell, que aplicava incorrectament la seva voluntat d'economitzar, ja que realitzava un desdoblament innecessari de càtedres i agrupava assignatures que no tenien relació entre si. A més, també rebutjava la distribució de les escoles industrials, que comportava a la vegada una mala gestió dels recursos públics.⁴¹

En aquest sentit, subratllava l'equivocació que representava que una regió tan industrial com Catalunya conservés només dos peritatges i que era d'il·lògic que, un cop aquests desapareguessin de l'escola vilanovina, l'Estat subvencionés els seus ensenyaments per a obrers tot i que aquests ja eren finançats per l'Ajuntament, la Mancomunitat, la Cambra Industrial de Barcelona i les indústries locals. Aquest fet provocaria que aquestes entitats retiressin les seves ajudes i que, per tant, el rendiment de les inversions estatals en aquest centre baixessin. Aquesta reducció es produiria perquè, per una banda, el govern hauria de sufragar ensenyaments que, fins a aquell moment, eren costejats pels organismes mencionats i, per l'altra, perquè la desaparició dels estudis de pèrit impediria l'ascens social i professional dels obrers. A més, aquesta situació faria perdre el prestigi que tenia el centre. Aquest, segons el professorat, quedava demostrat amb el fet que aquesta escola ocupava el tercer lloc en nombre

³⁷ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 26. Junta de Patronato», 11.02.1924.

³⁸ PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic... Op. cit.*, p. 194.

³⁹ ACG, *Escola Industrial*, 5, «Asunto de esta nota: Escuelas Industriales», s/d, i *Diario de Villanueva y Geltrú*, 29.07.1924, p. 2.

⁴⁰ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 28. Junta de Patronato», 30.06.1924.

⁴¹ ACG, *Escola Industrial*, 5, «Nota referente al proyecto de reforma de Escuelas Industriales», s/d.

de matrícules de peritatges i el quart en nombre de títols expedits, però també que l'alumnat d'aquests estudis representava el 10,46% respecte al total de la densitat demogràfica de la zona, xifra superior a la majoria dels altres centres estatals. Ara bé, juntament amb el rebuig a la supressió d'aquest grau educatiu, el claustre es va oposar a la disminució de la plantilla, considerada un daltabaix per a la regió i una injustícia que s'havia d'evitar, ja que aquesta havia convertit l'escola en un centre punter i havia millorat la formació dels seus alumnes.⁴²

Per tant, per aconseguir modificar l'informe del consell, el cos docent va proposar dividir els estudis de pèrit que s'oferien a Catalunya entre l'Escola Industrial de Vilanova i la de Terrassa. La primera es va quedar l'especialitat mecànica i electricista i la segona, la química i manufacturera. D'aquesta manera, se satisfarien les demandes de les indústries vilanovines, pertanyents sobretot a les anteriors branques fabrils. Aquest projecte alternatiu, a més, permetria mantenir el cos docent alhora que aplicaria part del dictamen, ja que, seguint-lo, una part de les places serien ocupades per professors especials o auxiliars i, d'aquesta forma, se n'estalviarien dos de mitjana. Finalment, si no s'acceptava aquest plantejament, també va idear la creació d'un Centre Industrial de Catalunya, que concentraria els estudis superiors d'aquest territori.⁴³

Ara bé, enmig de la inquietud expressada pel professorat de l'escola, el govern va decidir donar un nou impuls a la reforma de l'ensenyament professional i a començaments de març d'aquest any va crear la Comissió Organitzadora de l'Ensenyança Tècnica, la qual assumiria les funcions del Consell d'Instrucció Pública en aquest àmbit i, a diferència d'aquest, estaria sota la tutela del Ministeri de Treball.⁴⁴ D'aquesta manera, el directori pretenia que la creació d'un nou projecte educatiu estigués en mans dels agents econòmics, que eren els més afectats per la transformació del treball industrial i que estaven integrats sobretot per enginyers, patrons i obrers.⁴⁵ Aquesta comissió, doncs, va rebre l'encàrrec de solucionar els problemes de distribució i de règim de l'ensenyament tècnic a Espanya a través de l'elaboració d'un estatut, que havia de reforçar el control estatal mitjançant un servei d'inspecció, l'ensenyament

⁴² ACG, *Escola Industrial*, 5, «Nota referente al proyecto de reforma de Escuelas Industriales», s/d; «Nota referente a la Escuela Industrial de Villanueva», s/d; «Asunto de esta nota: Escuelas Industriales», s/d, i «Memoria-resumen», s/d.

⁴³ ACG, *Escola Industrial*, 5, «Nota referente al proyecto de reforma de Escuelas Industriales», s/d, i «Asunto de esta nota: Escuelas Industriales», s/d.

⁴⁴ ABC, 19.03.1924, p. 10, i RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 117.

⁴⁵ RICO, María Luisa. «La formación profesional... *Op. cit.*, p. 161.

elemental i la relació entre els industrials, els obrers i els centres escolars, a part de simplificar alguns serveis educatius.⁴⁶ Així, a partir d'aquests paràmetres, les noves autoritats van pretendre tecnificar els plans docents per millorar la productivitat industrial, però sobretot difondre una concepció social i política corporativa basada en la professió i en la idea de nació que presentés el règim com l'única solució per efectuar la regeneració i la modernització nacionals. Aquesta permetria donar als joves obrers una cultura pròpia que respongués a la seva condició de productors per enfortir els llaços entre ells, el règim i els empresaris, fet que faria possible que aquest col·lectiu obrer s'allunyés del desordre, ja que, mitjançant la formació tècnica, aconseguiria adaptar-se a les noves necessitats del mercat i obtenir una dignitat professional duent a terme treball manual.⁴⁷ Aleshores, per aconseguir aplicar aquests objectius, la comissió va establir que la Comissió Permanent d'Ensenyament Industrial, que va ser constituïda més endavant com un cos superior governamental en aquest àmbit educatiu, fixés cada tres anys els qüestionaris generals de les assignatures, que haurien de ser aprovats per la inspecció juntament amb els programes escolars. A més, va insistir en la supressió dels peritatges a l'escola vilanovina i en la reducció de 130 professors numeraris mitjançant amortitzacions en tots els centres educatius tècnics de l'Estat.⁴⁸

Així, doncs, com a reacció a les deliberacions de la Comissió Organitzadora, l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú va enviar una instància a Primo de Rivera el mateix mes de març en què reafirmava els ensenyaments del centre i alhora demanava un augment de les seves especialitzacions i del nombre de beques.⁴⁹ Amb tot, no va ser fins al maig d'aquest any, moment en què el patronat i el claustre d'aquesta escola van saber extraoficialment els punts debatuts en la mencionada comissió, que van augmentar les instàncies que aquests organismes enviaven al govern i es va iniciar una coordinació entre aquests i els elements econòmics i culturals vilanovins. Per tant, a partir d'aleshores, la junta del patronat va decidir publicar la memòria que s'havia elaborat per rebutjar el dictamen del Consell d'Ins-

⁴⁶ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 27. Junta de Patronato», 21.05.1924, i *ABC*, 19.03.1924, p. 10.

⁴⁷ RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 124, i RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 113 i 115-116.

⁴⁸ ACG, *Escola Industrial*, 5, «Conclusiones de los temas incluidos en la ponencia primera», s/d; «Ponencia cuarta. Enseñanza profesional y media de técnicos de la industria», s/d, i «Segunda enseñanza», s/d. Consulteu també: *Diario de Villanueva y Geltrú*, 29.07.1924, p. 2.

⁴⁹ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, abril de 1924, p. 11, i juny de 1924, p. 1.

trucció Pública, així com enviar-la a l'anterior comissió, ja que els arguments plantejats seguien sent vàlids per rebatre la seva proposta.⁵⁰ Més endavant, el professorat va reunir les mateixes crítiques en una carta de presentació de l'escola que es va dirigir al govern a inicis de setembre de 1924. En aquesta, va defensar que el centre no només s'havia convertit en un model per a l'Estat per crear-ne d'altres, sinó que també s'havia de mantenir la seva categoria, ja que estava enclavada en una població industrial que tenia un contingent obrer important que es beneficiava dels seus ensenyaments.⁵¹ Aquests, si l'escola passava a ser elemental, serien d'una categoria inferior a la dels extraoficials nocturns que s'hi donaven, punt que despertava l'animadversió del professorat.⁵²

A part, paral·lelament a aquestes iniciatives, l'associació d'alumnes, el 21 de juny d'aquest any, va fer arribar a la Comissió Organitzadora una proposta alternativa, ja que, com a resposta a la instància dirigida a Primo de Rivera, aquesta li havia demanat que posés les seves peticions en un pla educatiu elaborat per ella mateixa.⁵³ Aprofitant aquest escrit, els alumnes obrers van exigir mantenir el patronat, els professors, l'equip directiu i els estudis superiors de l'escola, però també un increment del nombre de beques, de les especialitzacions i dels ensenyaments nocturns per a obrers.⁵⁴ Aquestes peticions, per tant, pretenien que, gràcies als ajuts econòmics, els alumnes amb menys recursos cursessin els estudis superiors alhora que buscaven adaptar els ensenyaments a les necessitats locals i estatals a través d'ampliar les especialitats i els estudis nocturns.⁵⁵

Ara bé, l'objectiu fonamental de tots aquests escrits era evitar l'anul·lació dels peritatges. S'argumentava que, gràcies a aquests, ells havien aconseguit ocupar càrrecs directius en indústries molt destacades, com Catalana de Gas i Electricitat, Maquinista Terrestre i Marítima, Pirelli o Companyia de Ferrocarrils MZA, o convertir-se en professors de diverses escoles tècniques, com l'Escola Elemental del Treball de Barcelona. Per a ells, aquestes dades

⁵⁰ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 27. Junta de Patronato», 21.05.1924, i «Acta n. 28. Junta de Patronato», 30.06.1924.

⁵¹ TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p.102-103.

⁵² ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 28. Junta de Patronato», 30.06.1924.

⁵³ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, juny de 1924, p. 1.

⁵⁴ TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p. 98, i MAJÓ, Joan [et alt.]. *El setanta cinquè aniversari...* *Op. cit.*, p. 33.

⁵⁵ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, juny de 1924, p. 2-3.

demostraven que un nombre significatiu d'alumnes de famílies treballadores s'havien desmarcat de la gran massa obrera escalant posicions dins de la indústria espanyola mitjançant els peritatges.⁵⁶ Per aquest motiu, aquests van ser considerats el mitjà que permetia a aquests estudiants una integració laboral més gran i aconseguir sense grans exigències econòmiques i curriculars una titulació mitjana que s'adaptava a les demandes industrials de la regió.⁵⁷ La seva desaparició, doncs, els perjudicaria, ja que la major part no podria fer front a les despeses que comportaria acabar-los en una altra localitat. La seva conservació, per tant, va ser considerada bàsica per l'Associació d'Alumnes Obrers, que, a partir d'aleshores, va visitar un dels vocals de la Comissió Organitzadora –Paulí Castells– perquè intercedís davant d'aquesta i va convertir el seu òrgan de premsa en el promotor de la campanya per mantenir els estudis superiors a Vilanova.⁵⁸ Des d'aquest, es van fer crides a les autoritats, entitats i empresaris vilanovins perquè defensessin l'escola davant d'una reforma injusta i sense sentit, però sobretot es van animar els estudiants a matricular-se massivament com a mitjà d'aconseguir les seves exigències.⁵⁹

Per la seva part, durant el mateix període, el patronat va acordar per unanimitat que el seu president, considerat el representant dels interessos locals, ja que també era l'alcalde, convoqués una reunió al mes de juliol amb els directors de les empreses i entitats culturals d'aquesta població amb l'objectiu de reunir el màxim de voluntats entorn de les demandes plantejades i fixar acords concrets sobre els passos a seguir.⁶⁰ S'hi va aprovar que es continuarien les gestions per augmentar les especialitats pròpies i que es presentaria al govern la situació privilegiada de l'escola, però sobretot es va decidir autoritzar la junta del patronat perquè nomenés una comissió per anar a Madrid a negociar la conservació dels peritatges, encàrrec que aquest organisme va complir a l'agost. Finalment, també es va aprovar l'enviament de telefonemes a Primo

⁵⁶ ACG, *Educació*, 4206, Legajo Escuela Industrial, Carpeta IV, «Creación y funcionamiento de la Escuela de Artes y Oficios», 01.09.1924, i *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, maig de 1924, p. 2; juny de 1924, p. 6-7, i setembre de 1924, p. 1.

⁵⁷ RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 133 i 139.

⁵⁸ ACG, *Educació*, 4206, Legajo Escuela Industrial, Carpeta IV, «Creación y funcionamiento de la Escuela de Artes y Oficios», 1.09.1924; *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, juliol de 1924, p. 16, i TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola... Op. cit.*, p. 99.

⁵⁹ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, juliol de 1924, p. 1-2; agost de 1924, p. 2, i setembre de 1924, p. 2.

⁶⁰ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 28. Junta de Patronato», 30.06.1924.

de Rivera, Eduard Aunós i el marquès de Magaz per informar-los dels acords presos.⁶¹

3.2 La implantació de l'Estatut d'Ensenyament Industrial a l'escola vilanovina: rebuig a la reforma i demandes de l'alumnat

En aquest marc, el govern del marquès d'Estella va fer un pas decisiu en la reforma de l'ensenyament tècnic en establir que les escoles elementals del treball, les industrials i les d'enginyeria passessin a la dependència del Ministeri de Treball a partir del juliol de 1924 amb la finalitat d'aconseguir una racionalització d'aquests centres, però sobretot en decretar l'Estatut d'Ensenyament Industrial el 31 d'octubre.⁶² Aquest va ser dissenyat per difondre els valors morals del règim a través d'un programa educatiu d'humanització dels estudis tècnics que convertís els seus alumnes en ciutadans integrats dins de l'estructura sociopolítica de la Dictadura i en professionals capaços de dur a terme els treballs més especialitzats. Amb aquest pensament, la nova legislació va imposar una jerarquització d'aquest ensenyament diferenciant un cicle educatiu més elemental, dirigit a l'alumnat obrer, d'un intermedi, destinat als fills de les classes mitjanes aburguesades que acabarien matriculant-se a les escoles d'enginyeria. D'aquesta manera, s'evitaria que el primer col·lectiu ocupés càrrecs directius en l'àmbit industrial i a la vegada se li inculcaria una mentalitat d'esforç que li permetria ascendir professionalment dins d'uns límits determinats, fet que n'evitaria la radicalització com a resultat de l'explotació laboral.⁶³

Per aconseguir els objectius marcats, es va dotar aquest estatut d'un fort caràcter centralitzador, mesura que va impedir adaptar el sistema d'aprenentatge als interessos locals i regionals. A més, aquesta normativa, a part de reduir a nou les escoles industrials, va incorporar als centres tècnics per primer cop l'orientació i selecció professional, el preaprenentatge, els estudis de perfeccionament professional i els cursos complementaris nocturns per a obrers, que, impartits a les escoles elementals del treball, van quedar com-

⁶¹ *Diario de Villanueva y Geltrú*, 2.08.1924, p. 5, i TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola... Op. cit.*, p. 99-100.

⁶² ACG, *Escola Industrial*, 1, «Acta n. 27. Junta de Patronato», 21.05.1924; *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, abril de 1924, p. 11; LOZANO, Celia. «Polítiques sobre formació... *Op. cit.*, p. 231 i FERNÁNDEZ-SALINERO, Carolina. «Devenir històric... *Op. cit.*, p. 437.

⁶³ RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 117-118, 120-121 i 125.

pletament separats dels estudis de mestre obrer i de pèrit, que es cursaven a les escoles industrials.⁶⁴ Per tant, aquests nivells educatius, que no van ser dotats d'entitat pròpia, es van dividir segons si predominava el treball manual o intel·lectual. Així, doncs, degut a aquest plantejament, aquests passarien progressivament d'una formació general a una de més especialitzada, ja que, d'uns graus elementals destinats a ampliar l'educació primària i proporcionar uns coneixements comuns a tots els oficis, s'aconseguiria una especialització tècnica que, després de formar una mentalitat professional, donaria accés als quadres dirigits de la indústria.⁶⁵

També, en paral·lel, l'estatut va reforçar la inspecció dels centres tècnics per millorar el control sobre el seu funcionament i sobre els plans educatius i manuals utilitzats. Per consegüent, va establir que aquestes escoles estarien vigilades pel Ministeri de Treball i pel cap superior d'Indústria, i també per la Comissió Permanent d'Ensenyament Industrial, nou òrgan amb jurisdicció estatal que aconsellaria el govern sobre qüestions pedagògiques.⁶⁶ Aquestes inclourien l'elaboració dels reglaments que haguessin de modificar la legislació, els plans d'estudi i els qüestionaris de les assignatures o les mesures que s'haguessin de prendre per entrellaçar millor aquest ensenyament amb els que depenien dels altres ministeris.⁶⁷ Juntament amb aquests cossos, es va establir una inspecció ordinària, que seria exercida per delegació de la mencionada comissió per les juntes locals, provincials i regionals d'ensenyament industrial, i pels directors d'aquestes escoles, que obtindrien competències inspectores sobre les de menys categoria o les particulars. La inspecció estatal, però, no va afectar les privades lliures.⁶⁸

En relació amb aquestes mesures, doncs, es van crear les juntes locals d'ensenyament industrial, que van ser les encarregades d'adaptar la nova legislació a cada una de les escoles tècniques en què predominaven els representants

⁶⁴ LOZANO, Celia. *Formación profesional obrera...* *Op. cit.*, p. 67 i 69, i RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud...» *Op. cit.*, p. 112 i 121.

⁶⁵ RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional...» *Op. cit.*, p. 126, i RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud...» *Op. cit.*, p. 124-128.

⁶⁶ ACG, *Escola Industrial*, 5, «Conclusiones de los temas incluidos en la ponencia primera», s/d, i RAMÍREZ, Elías. «La inspección educativa en las enseñanzas de formación profesional: 1924-1984», SOLER, Eduardo (Coord.). *Estudios históricos sobre la inspección educativa*. Madrid: Editorial Escuela Española, 1995, p. 262-263.

⁶⁷ *Gaceta de Madrid*, núm. 310, 05.10.1924.

⁶⁸ ACG, *Escola Industrial*, 5, «Conclusiones de los temas incluidos en la ponencia primera», s/d; RAMÍREZ, Elías. «La inspección educativa...» *Op. cit.*, p. 263, i GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions...* *Op. cit.*, vol. IV/1, p. 98.

dels òrgans estatals i del professorat. A aquests organismes, se'ls va donar la potestat d'administrar aquests centres i de relacionar els seus ensenyaments amb les necessitats industrials locals, però també la gestió de les subvencions públiques que aquests rebien, funció a la qual es va oposar el claustre docent vilanoví perquè havia estat seva anteriorment.⁶⁹ D'aquesta forma, a Vilanova, el desembre de 1926, es va crear la junta corresponent, que tenia com a representants governamentals els diputats Antoni Robert, Pau Alegre i Josep Grau i els regidors Julià Mansilla, Enric Amat i Eduard Mir. Aquests, més enllà de la importància de Robert com a impulsor de la política educativa de la Diputació de Barcelona, gràcies al càrrec de diputat-ponent d'instrucció pública, es van caracteritzar per crear una xarxa de fidelitats personals entorn d'Alegre, que es va convertir en el cap local de la Unió Patriòtica vilanovina.⁷⁰ Finalment, l'estatut va fomentar la construcció d'escoles tècniques, fet que es va concretar el 1926 en l'obligació de subvencionar escoles elementals o privades inspeccionades per part de les diputacions i dels municipis de més de 20.000 habitants, així com el manteniment de les escoles de pèrits i d'enginyers per part de l'administració pública. Posteriorment, el 1928, un nou estatut va prioritzar la creació d'aquests centres a les localitats amb un desenvolupament industrial més gran, que seria estudiat per la Direcció General de Previsió i Corporacions.⁷¹

Ara bé, la promulgació de l'Estatut d'Ensenyament Industrial no va evitar que l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial vilanovina expressés el seu desacord, ja que continuava tement que s'acabés aplicant la proposta de suprimir els peritatges en aquest centre. A part d'això, a través de la seva publicació, aquesta organització va criticar que la nova legislació no distingís les escoles d'aprenents de les d'arts i oficis quan aquestes tenien objectius diferents. En aquest sentit, les primeres haurien de formar la mà d'obra de

⁶⁹ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Proyecto de presupuesto presentado al Ministerio de Trabajo y Previsión por la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 8.01.1929; LOZANO, Celia. *Formación profesional obrera...* *Op. cit.*, p. 67, i RICO, María Luisa. «La formación profesional... *Op. cit.*, p. 162-163.

⁷⁰ *La Vanguardia*, 15.12.1926, p. 9; ALBERDI, José Ramón. «Política i ensenyament... *Op. cit.*, p. 109; CANALES, Antonio Francisco. *Derecha y poder local en el siglo XX: evolución ideológica y práctica política de la derecha en Vilanova i la Geltrú (Barcelona) y Barakaldo (Vizcaya) 1898-1979*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Història Moderna i Contemporània, 2003 (Tesi doctoral dirigida per: Borja de Riquer i Permanyer), p. 211; TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p. 106; PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic...* *Op. cit.*, p. 157, i UCELAY-DA CAL, Enric. «La Diputació... *Op. cit.*, p. 246.

⁷¹ *La Vanguardia*, 10.06.1926, p. 20; LOZANO, Celia. «Polítiques sobre formació... *Op. cit.*, p. 222, i MENÉNDEZ, Aida Sara Victoria. «Las Escuelas Elementales... *Op. cit.*, p. 658.

les poblacions més industrialitzades mentre que les segones s'haurien de dirigir als treballadors de les petites indústries. També va considerar que el nou estatut havia provocat una desorientació dels ensenyaments per a obrers, que havien entrat en un període d'instabilitat degut a l'escassa plantilla docent i a la incultura i incomprensió de les autoritats, i va reiterar la demanda que es mantinguessin els estudis superiors a l'escola. Per argumentar-la, va exposar que aquesta havia col·laborat en el ressorgiment industrial de Catalunya i que es trobava en una localitat on hi havia una demanda important de pèrits per part de fàbriques que estaven en plena expansió. Per aquest motiu, animava els altres estudiants a unir-s'hi per estar preparats en cas que la reforma i la supressió dels peritatges a l'escola s'apliqués,⁷² fet que va acabar succeint amb l'aprovació el 6 d'octubre de 1925 del Reglament orgànic per a l'aplicació de l'Estatut d'Ensenyament Industrial.⁷³

A part d'aquesta supressió, però, aquest reglament va comportar la imposició d'un nou pla docent per al centre vilanoví, que es va caracteritzar pel seu caràcter pràctic, i la divisió d'aquest en una secció de preparació per a l'aprenentatge, d'aprenentatge i de perfeccionament professional obrer en les especialitats d'oficial mecànic, electricista, maquinista i químic, després de les quals es podia obtenir la titulació corresponent. D'aquesta forma, la primera secció, que encara no incloïa pràctiques de taller, va completar l'ensenyament primari establint assignatures de nocions gramaticals, científiques i matemàtiques i va introduir l'ensenyament tècnic a partir de les pràctiques i conceptes més bàsics. Pel que fa a aquests continguts pràctics, van augmentar significativament amb els quatre cursos de l'aprenentatge, en els quals l'alumne va poder-se centrar progressivament en l'estudi d'un ofici i adquirir nocions de la seva legislació social, mentre van ser els predominants en l'últim nivell. En aquest, només es va donar com a cultura general una assignatura d'història, l'estudi de la qual s'abordava des d'una perspectiva socioeconòmica. Finalment, aquest currículum també es va caracteritzar per la rellevància atorgada a la gimnàstica, que va ser impartida a partir de 1927 per un professor contractat expressament per aquesta matèria i que, a la vegada, estava sent fomentada per l'Associació d'Alumnes Obrers. Aquesta, de fet, va dedicar-se durant aquest període a difondre el futbol, l'atletisme i el ciclisme entre els

⁷² *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, febrer de 1925, p. 1-3; juny de 1925, p. 1-2, i setembre de 1925, p. 8.

⁷³ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, octubre de 1925, p. 2, i RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 117.

seus associats, ja que considerava que l'educació física havia de ser un complement de la formació intel·lectual.⁷⁴

Davant d'aquests canvis, però, es va produir un punt d'inflexió en l'oposició d'aquesta organització a les reformes educatives tècniques del règim, ja que, a partir d'aleshores, aquesta va expressar d'una forma més explícita i dura les seves crítiques. De fet, l'increment del descontentament entre els alumnes associats es va deure al fet que bona part d'aquests havien estat o eren estudiants de peritatge,⁷⁵ els quals veien que, encara que podien continuar aquests estudis fins a finalitzar-los,⁷⁶ les titulacions en reduïen el prestigi, ja que el centre d'on les havien aconseguit descendia en categoria. El seu rebuig, a més, es podia considerar rellevant, ja que els alumnes d'estudis superiors havien constituït una minoria significativa dins del col·lectiu estudiantil de l'escola.⁷⁷

Per tant, a partir d'aquest període, aquesta associació va tenir com a reivindicacions fonamentals que es tornés a incloure l'especialitat d'oficial tèxtil al nou pla docent i que es reestructuressin els estudis nocturns per a obrers. D'aquesta forma, pel que fa a la primera, a finals d'octubre de 1925, la junta va enviar una instància al Ministeri de Treball en què demanava que es recuperessin els ensenyaments tèxtils en les seccions d'aprenentatge i de perfeccionament obrer, ja que aquests formaven una gran part de la mà d'obra que treballava en la indústria tèxtil local. Amb la mateixa finalitat, els docents van començar una sèrie de gestions davant la superioritat.⁷⁸ Pel que fa a la segona, des de la publicació de l'associació, es va denunciar que s'havien substituït les classes nocturnes per conferències quinzenals, fet que va provocar que, després d'una negociació, les primeres es restablissin l'octubre de 1927.⁷⁹ Alhora, aquesta organització estudiantil va rebutjar el nou pla d'estudis, ja que no només era massa extens, sinó que impedia l'objectiu marcat en l'estatut, és a dir, el millorament intel·lectual de l'obrer, ja que aquest era incompatible amb

⁷⁴ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, novembre de 1924, p. 10, i desembre de 1925, p. 1-4; *La Vanguardia*, 23.07.1927, p. 22.

⁷⁵ PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic...* *Op. cit.*, p. 110, 111, 202 i 360.

⁷⁶ TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p. 101.

⁷⁷ Els alumnes oficials de peritatges, en el curs 1921-1922, havien arribat a ser 147 d'un total de 324 estudiants oficials. A més, entre el 1924 i el 1928, encara que els primers van reduir la seva presència, es van mantenir en 83 estudiants. ACG, *Educació*, 588, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Relación de los alumnos oficiales del último curso de Peritajes, desde que se han suprimido dichos estudios en esta Escuela», 1928, i *La Vanguardia*, 18.10.1921, p. 9.

⁷⁸ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, novembre de 1925, p. 4-5, i desembre de 1925, p. 1.

⁷⁹ TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p. 106-107.

el seu treball perquè li impedia assistir a les classes i no li proporcionava una formació adequada. Juntament amb aquestes crítiques, també va exigir que els alumnes obrers tornessin a tenir una matrícula gratuïta, demanda que compartia amb altres centres tècnics, ja que tots buscaven que aquests estudiants no atuessin els seus estudis a causa dels pocs recursos econòmics. Per aquests motius, doncs, l'associació considerava que la reforma ja estava perjudicant els estudiants del centre vilanoví, ja que, suprimint part dels estudis oficials, els havien tallat les seves aspiracions i, per tant, els animaven a unir-se per recuperar-los i ampliar-los, mitjà que permetria tornar el prestigi a l'escola.⁸⁰

Va ser, doncs, enmig d'aquest descontentament que el febrer de 1928 es va crear l'Associació de Pèrits Industrials de Vilanova i la Geltrú, que era l'agrupació local de l'Associació de Pèrits Industrials de Catalunya i que pretenia unir llaços amb els exalumnes de les altres escoles industrials per defensar més bé els seus interessos. Aquesta, a més, no només va tenir bona acollida entre aquests professionals, sinó que també es va vincular amb l'Associació d'Alumnes Obrers i el professorat de l'escola vilanovina, ja que part dels seus associats també eren membres d'aquesta organització o del claustre docent.⁸¹ D'aquesta manera, es va anar generant un clima de reivindicacions comunes i de rebuig compartit amb les reformes impulsades per la Dictadura.

4. CANVIS A L'ESCOLA INDUSTRIAL DE VILANOVA I LA GELTRÚ: LA NOVA REFORMA PRIMORIVERISTA I LA LLUITA DOCENT A FAVOR D'UNA AUTONOMIA MÉS GRAN (1928-1930)

En aquest ambient d'una forta reafirmació de la identitat professional, la Dictadura de Primo de Rivera va tornar a intervenir en l'ensenyament tècnic modificant l'Estatut d'Ensenyament Industrial amb l'objectiu de potenciar la formació dels alumnes com a ciutadans i productors a través d'eliminar l'elitisme d'aquesta legislació i de fomentar el paper de l'educació elemental. D'aquesta manera, es pretenia generalitzar aquesta última perquè passés a donar un contingut més formatiu i adequat a les necessitats laborals i eco-

⁸⁰ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, novembre de 1925, p. 14; desembre de 1925, p. 4; novembre de 1926, p. 1-2, i octubre de 1927, p. 2-3, i Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 144-145.

⁸¹ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, gener de 1928, p. 15-16, i TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p. 109.

nòmiques del país, el qual facilitaria que els estudiants dels centres tècnics estiguessin capacitats per afrontar totes les facetes del treball industrial. Ara bé, mitjançant aquests intents d'universalitzar els estudis tècnics bàsics, el govern primoriverista buscava reforçar el control social fent que els obrers comprenguessin el seu rol dins de l'estructura sociolaboral vigent i que els alumnes provinents de la burgesia i de les classes mitjanes encapçalessin la modernització industrial. Amb aquests objectius, va publicar l'Estatut de Formació Tecnicoindustrial entre l'abril i el setembre de 1928.⁸²

Així, doncs, aprofitant les noves intencions reformadores de l'Estat, el professorat de l'escola vilanovina va tornar a reivindicar el retorn dels estudis superiors conjuntament amb el Patronat Local Interí de Formació Tecnicoindustrial de Vilanova i la Geltrú. En aquesta direcció, va argumentar que aquest centre complia els requisits establerts en la nova normativa per recuperar aquests ensenyaments, ja que havia superat cada any els 50 alumnes oficials des de l'aparició del primer pla d'estudis per a pèrits fins a la seva supressió. A més, també sostenia que aquests estudiants no necessitaven una instrucció bàsica, atès que aquesta ja la proporcionaven les classes nocturnes per a obrers del centre, així com l'ateneu, les escoles obreres i els centres escolars de Vilanova. Per tant, considerava que era viable que es tornessin a cursar els peritatges i els estudis superiors, que corresponien als d'auxiliar i tècnic industrial amb el nou estatut, degut a la tradició acadèmica del claustre docent i l'ampli material dels laboratoris i tallers de l'escola. A més, la demanda d'aquests ensenyaments estava prou garantida, en aquesta localitat, a través de l'Escola Pia, on s'impartia el batxillerat elemental, els alumnes del qual podien accedir a partir d'aleshores als estudis superiors tècnics. Finalment, per fer decantar les autoritats, el professorat va insistir en el fet que el capital estatal invertit en el centre seria molt més rendible si sostingués aquests estudis, ja que els elementals passarien a ser mantinguts per inversors privats.⁸³

Concretament, el Patronat Local Interí va demanar l'establiment al centre vilanoví dels graus de tècnic tèxtil, mecànic, químic i electricista, que corresponien als antics peritatges de l'escola, mentre que el claustre docent va exigir els tres últims adduint que eren els que, en el passat, havien tingut un nombre més gran de revàlides i d'inscripcions, a part de ser els que millor s'adaptaven

⁸² ABC, 26.09.1928, p. 22; Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 126-127 i 129, i Rico, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 120-121.

⁸³ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Carta fundacional de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Presentada por el Patronato Especial», 1928.

a la trajectòria professional dels seus membres, a les instal·lacions escolars i a l'activitat industrial local. Ara bé, com a alternativa, aquest també estava dispost a acceptar només l'especialitat mecànica, que, a part de ser la que havia tingut més matriculats, pertanyia a la branca industrial més representativa de la zona.⁸⁴ Finalment, com a reacció a les pressions anteriors, va ser aquesta última la que es va concedir a través d'un real ordre del 15 de novembre de 1928. Aquests estudis, a la vegada, van ser completats amb la recuperació dels peritatges el desembre d'aquest any i del grau d'oficial tèxtil amb una altra real ordre del 28 de novembre de l'any següent. A més, amb referència als estudis de pèrit, van ser concretats a inicis d'agost de 1930, moment en què el govern va atorgar els d'electricista, mecànic i tèxtil, els quals havien estat sol·licitats per diverses indústries vilanovines, algunes molt importants.⁸⁵

No obstant això, malgrat que el professorat i el patronat van coincidir a reclamar aquests nivells educatius, durant la segona meitat del 1928 van tenir fortes tensions entre entorn de les competències que havia de tenir cada un d'aquests organismes i la demanda d'un patronat especial per part del primer col·lectiu. Tant és així que aquestes divergències van quedar plasmades en el fet que cada un d'aquests òrgans va enviar al Ministeri de Treball les seves reivindicacions a través de les cartes fundacionals que havien d'elaborar seguint la nova legislació, que establia que cada centre presentés la seva normativa i el reglament pel seu règim intern a aquest ministeri. D'aquesta forma, els docents li van fer arribar aquest últim a finals de setembre de 1928 mentre que el patronat va fer el mateix després d'aprovar la seva normativa en un acte celebrat el 13 d'octubre.⁸⁶ A través del primer, doncs, els professors van expressar el seu rebuig a una ingerència externa pel que feia a l'administració de l'escola i la seva voluntat d'encarregar-se d'aquesta ells mateixos. En aquest sentit, aquesta presència aliena era identificada amb el patronat, que també volia participar en el govern escolar i que estava format per tres regidors del

⁸⁴ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Carta fundacional de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Presentada por el Patronato Especial», 1928, i «Patronato local interino de Formación técnica industrial de Villanueva y Geltrú. Proyecto de Carta Fundacional», 09.10.1928.

⁸⁵ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929, i «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d; *Diario de Villanueva y Geltrú*, 01.12.1928, p. 5-6, i Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 144.

⁸⁶ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Proyecto de presupuesto presentado al Ministerio de Trabajo y Previsión por la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 8.01.1929, i «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929.

consistori, incloent-hi l'alcalde –Ignasi Rubió– i els diputats Antoni Robert, Antoni Marimon i Pau Alegre, encara que també incloïa un representant del professorat, les escoles municipals, el Foment del Treball, l'Ateneu, la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú i l'Associació de Pèrits Industrials d'aquesta població. Aquests últims encara no havien estat nomenats.⁸⁷ Els primers, doncs, van ser representants destacats del règim a la província de Barcelona o polítics que, a partir de 1927, van utilitzar el poder municipal com un instrument per obtenir beneficis personals i ascensos socials.⁸⁸

Així, doncs, amb referència a aquesta qüestió, el claustre docent va atorgar-se la responsabilitat d'organitzar els ensenyaments de l'escola, sobretot els elementals. Per consegüent, va reclamar encarregar-se de debatre els resultats pedagògics obtinguts en cada curs, proposar modificacions en el pla docent i contestar les consultes de les corporacions oficials o del director sobre els assumptes anteriors. A més, donava àmplies competències a aquest, les quals feien referència sobretot a l'autorització dels comptes i a la vigilància de l'ordre general i de la disciplina dels seus companys. En aquest sentit, era l'únic que podia amonestar-los o inclús obrir-los un expedient disciplinari que els suspengués de sou i feina. En canvi, en la banda oposada, els diputats i regidors del patronat demanaven que aquest organisme fos l'encarregat de controlar el compliment de la carta fundacional, de realitzar propostes per millorar-la, d'aprovar els pressupostos i de fomentar la col·laboració moral i material entre els òrgans responsables de la formació tècnica de la zona. També se li atribuïen les funcions inspectores en detriment del director, que només seria consultat pels assumptes pedagògics. Malgrat tot, la principal causa del conflicte va ser l'exigència d'un patronat especial per part dels professors, els quals, a part d'assumir les seves competències mentre aquest no es constituís, era considerat com la plataforma des d'on regirien l'escola, la qual, a la vegada, estaria presidida pel seu director. Per aquest motiu, van sol·licitar que aquest fos l'únic organisme que pogués organitzar els peritatges i el grau de tècnic i li van donar el pes decisiu en una comissió pedagògica que coordinaria tots els nivells educatius del centre, encara que, en aquesta, també tindria una representació destacada la plantilla docent i el director de l'Escola Superior del Treball.⁸⁹

⁸⁷ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Patronato local interino de Formación técnica industrial de Villanueva y Geltrú. Proyecto de Carta Fundacional», 09.10.1928, i *La Vanguardia*, 13.10.1928, p. 25.

⁸⁸ CANALES, ANTONIO FRANCISCO. *Derecha y poder...* *Op. cit.*, p. 213.

⁸⁹ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Carta fundacional de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú.

Aquestes diferències, però, es van acabar agreujant fins al punt que, a començaments de novembre de 1928, Robert va presentar la seva dimissió davant del patronat després d'acusar el claustre de mantenir una actitud d'indisciplina, moment en què els altres diputats d'aquest organisme van decidir fer el mateix. Aleshores, després d'anunciar les seves renúncies a la Comissió Provincial Permanent de la Diputació de Barcelona, Milà i Camps les va rebutjar i va decretar que aquests continuessin en els seus càrrecs dins del patronat per mirar d'aconseguir un acord amb el professorat vilanoví, ja que aquest havia expressat el seu desig d'arribar a una entesa.⁹⁰ Aquesta, finalment, es va obtenir quan el govern va decidir aprovar provisionalment les exigències exposades pel col·lectiu docent amb una real ordre del 15 de novembre. D'aquesta forma, aquest va poder organitzar els ensenyaments del grau d'oficial i de mestre obrer i altres de complementaris juntament amb el patronat especial, que va rebre el vistiplau temporal de la superioritat.⁹¹ Així, doncs, gràcies a aquestes disposicions, el professorat va obtenir un pes important en el govern de l'escola vilanovina, ja que aquest també va ser un dels organismes més representats en aquest últim patronat, la composició del qual va quedar fixada en el futur estatut de formació professional. Aquesta composició, per tant, es va caracteritzar per prioritzar els representants del claustre i de la indústria local mentre que va excloure els dels organismes oficials, com la Diputació o el consistori.⁹²

Va ser, doncs, enmig d'aquest context que la dictadura del marquès d'Estella va promulgar el 28 de desembre l'Estatut de Formació Professional definitiu, que va suposar l'inici d'una formació professional institucionalitzada a Espanya. Conseqüentment, aquesta normativa va enquadrar aquest ensenyament a l'Escola del Treball, que va quedar dividida en una d'elemental i una de superior, en l'última de la qual només es va donar el grau d'auxiliar i tècnic industrial. A través d'aquesta reestructuració, per tant, es va produir una pèrdua d'importància dels ensenyaments superiors, fet que es devia al fet que la indústria tenia problemes per integrar els professionals tècnics més espe-

Presentada por el Patronato Especial», 1928, i «Patronato local interino de Formación técnica industrial de Villanueva y Geltrú. Proyecto de Carta Fundacional», 09.10.1928.

⁹⁰ AGDB, *Educació, Cultura i Esport*, «Patronato de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Expediente general», 06.11.1928.

⁹¹ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Proyecto de presupuesto presentado al Ministerio de Trabajo y Previsión por la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 08.01.1929, i «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929.

⁹² *Gaceta de Madrid*, núm. 363, 28.12.1928.

cialitzats i que el règim va pretendre garantir la promoció professional dels alumnes obrers dins de les unitats simples de producció atorgant una titulació a cada nivell educatiu. D'aquesta manera, a través de la definició d'aquests graus segons la seva ocupació i l'establiment d'un currículum amb un caràcter més polítècnic, es va voler accentuar la integració de l'alumnat dins del món polític autoritari. Per aconseguir-ho, es van imposar un conjunt d'assignatures educacionals que constituïen una font de moralització per a l'obrer, ja que li inculcaven una moral professional que el portaria a col·laborar amb el patró i li ensenyaven com ser un ciutadà millor d'acord amb els paràmetres del règim.⁹³ Aquestes, de fet, hi estaven presents des del preaprenentatge, secció en què s'impartia «Cultura ciutadana» o «Nocions de geografia i història», i s'intensificaven en cursos posteriors, en què hi havia «Educació moral i cívica», «Llengua espanyola», «Història d'Espanya», «Geografia d'Espanya» i «Higiene i educació física». La nacionalització que aquestes comportaven, a més, era especialment significativa en les conferències nocturnes per a obrers, les quals contenien aquestes temàtiques juntament amb un contingut de caràcter pràctic. Aquesta organització pretenia facilitar la difusió dels valors més afins a la Dictadura entre aquest col·lectiu i en què el docent tenia un paper fonamental. Aquest havia de servir com a exemple per als alumnes perquè aquests milloressin la seva formació moral i la seva cortesia, així com els seus hàbits d'ordre i d'higiene.⁹⁴ Finalment, el nou estatut també va suposar que l'Estat es quedés en exclusiva la inspecció sobre els centres tècnics, ja que, amb aquesta llei, va eliminar les atribucions que tenien les juntes d'ensenyament industrial en aquest camp i va establir la figura de l'inspector delegat, que actuaria sota la dependència directa del Ministeri de Treball.⁹⁵

Aleshores, com a conseqüència del nou estatut, les escoles tècniques van haver d'adaptar les seves cartes fundacionals als nous paràmetres seguint una comunicació governamental del 8 de gener de 1929, modificació que havia de servir per establir els programes educatius, els requisits d'accés i la jurisdicció que abastaven, i també regular la constitució definitiva d'un patronat local

⁹³ MENÉNDEZ, Aida Sara Victoria. «Las Escuelas Elementales... *Op. cit.*, p. 657; RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 128 i 136, i RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 114-115, 122 i 124. També consultar: ACG, *Escola Industrial*, 1, «Patronato local interino de Formación técnica industrial de Villanueva y Geltrú. Proyecto de Carta Fundacional», 09.10.1928.

⁹⁴ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Patronato local interino de Formación técnica industrial de Villanueva y Geltrú. Proyecto de Carta Fundacional», 09.10.1928, i «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

⁹⁵ RAMÍREZ, Elías. «La inspección educativa... *Op. cit.*, p. 264-265.

de formació professional. Tots aquests aspectes buscaven incrementar l'autonomia d'aquests centres per respondre més adequadament a les necessitats econòmiques del seu entorn.⁹⁶ Consegüentment, després que el professorat vilanoví modifiqués el reglament intern entre el març i l'octubre d'aquest any, una reial ordre del 28 de novembre va aprovar la carta fundacional elaborada pel Patronat Local Interí de Vilanova. Amb aquests, els dos organismes van pretendre establir l'organització pedagògica i administrativa de l'escola, però també delimitar els drets i deures del professorat i de l'alumnat i les relacions entre els representants del primer, el patronat local, l'especial i els altres organismes de caràcter industrial o educatiu.⁹⁷

D'aquesta manera, d'acord amb les normatives anteriors, per una banda, es va crear un patronat local definitiu amb una reial ordre del 15 d'abril de 1930 i, per l'altra, es va realitzar una reestructuració del centre vilanoví. Amb referència al primer, va assumir les competències de l'anterior Junta Local d'Ensenyament Industrial, però va poder gaudir de més autonomia establint el règim dels ensenyaments del centre. A més, la nova legislació també el va dotar d'una configuració més variada, ja que, amb la pretensió de millorar la vinculació entre els programes educatius i els sectors econòmics, s'hi van incloure individus de qualsevol dels ensenyaments oficials, la Diputació, el municipi, la Inspecció del Treball, la Delegació d'Hisenda, el cos docent i el patronat de l'escola i els patrons i els obrers dels comitès paritaris, així com diverses persones naturals o jurídiques que col·laboressin a mantenir l'escola proporcionant fons econòmics o béns materials.⁹⁸ Gràcies a aquesta composició, doncs, va augmentar la presència del claustre docent en aquest organisme respecte al Patronat Local Interí de Formació Tecnicoindustrial, ja que estava integrat pel director de l'Escola Superior del Treball –Josep Pizà–, l'encarregat de l'Oficina-Laboratori d'Orientació i Selecció professional –Lluís Castellà–, un representant del professorat de l'Escola Elemental –Pau Riera– i de la Superior –Josep Agell–, així com pel director de l'Escola Elemental del Treball quan aquest fos nomenat. El paper del professorat, a més, va adquirir més

⁹⁶ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929; *Gaceta de Madrid*, núm. 363, 28.12.1928; FERNÁNDEZ-SALINERO, Carolina. «Devenir històric... *Op. cit.*, p. 438.

⁹⁷ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929, i «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

⁹⁸ LOZANO, Celia. *Formación profesional obrera...* *Op. cit.*, p. 67, i RICO, María Luisa. «La formación profesional... *Op. cit.*, p. 163.

importància dins de l'organisme mencionat quan, el maig de 1930, Agell va ser escollit el seu president. Alhora es van reduir els representants dels organismes oficials a tres regidors i a dos diputats, entre els quals hi havia el ponent de cultura de la Diputació de Barcelona –Antoni Jansana.⁹⁹

D'altra banda, pel que fa a la segona qüestió, el Centre de Formació Professional de Vilanova i la Geltrú va integrar una oficina-laboratori d'orientació i selecció professional, una escola elemental i superior del treball i una secció de perfeccionament obrer, institucions que van respondre a diferents necessitats i objectius. D'aquesta manera, pel que fa a la primera, havia de guiar l'alumne en l'elecció de l'ofici en què podria tenir un rendiment més elevat, fet que permetria augmentar la productivitat industrial i reduir la conflictivitat social perquè aquest futur obrer estaria satisfet amb el seu lloc de treball.¹⁰⁰ Per aconseguir-ho, aquest organisme va controlar la secció de preaprenentatge, a la qual s'accedia a partir dels 11 anys i en què també s'impartien assignatures de cultura general com a complement de l'educació primària. Aquesta donava accés a l'escola elemental un cop s'haguessin complert els 13 anys. En aquesta, a través dels estudis d'oficial i de mestre obrer, s'ensenyava l'aprenentatge d'un ofici durant quatre cursos, després dels quals es podia accedir a l'escola superior mitjançant un certificat d'aptitud. Aquests cursos, però, podien ser eludits pels batxillers elementals, que només havien de cursar una secció preparatòria per a l'ingrés en la formació d'auxiliars industrials i fer un examen a l'Oficina-Laboratori per accedir a aquests ensenyaments.

Pel que fa a l'escola superior, a la qual es podia entrar a partir dels 14 anys, s'hi impartien els estudis d'auxiliar industrial, que es feien en dos cursos, i de tècnic industrial, que es feia en un. Després d'aquests cursos, s'obtenien les titulacions corresponents un cop s'havien pagat els drets respectius i, en el cas dels segons, l'accés a les escoles d'enginyeria si se superava un exercici de revàlida i s'havia treballat 12 mesos en una fàbrica o taller de l'especialitat estudiada sota la inspecció de l'escola. A més, a aquests requisits dels ensenyaments superiors, se'ls va sumar la qüestió que no es podia passar de curs sense haver aprovat totes les assignatures de l'anterior i que el cost de la matrícula era el mateix que el dels instituts de segona ensenyança. A aquesta quantitat, en el grau d'auxiliar industrial, se li havia d'afegir 25 pessetes en concepte

⁹⁹ ACG, *Educació*, 4103, «RO n. 460. Gaceta –n. 113– del 23 de Abril de 1930. Ministerio de Trabajo y Previsión», 23.04.1923, i *La Vanguardia*, 11.05.1930, p. 33.

¹⁰⁰ *Bulletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, setembre de 1930, p. 4, i ÀLVAREZ, María Violeta. «La orientación profesional... *Op. cit.*, p. 317.

de pràctiques per a cada curs i alumne i, en el de tècnic, 30 pessetes per les assignatures teòriques i 75 per les pràctiques.¹⁰¹ L'enduriment d'aquests criteris, aplicat a tot l'Estat, va afavorir el rebuig a les reformes primoriveristes per part de l'alumnat, que va protestar contra aquests requisits econòmics i acadèmics degut a la dificultat, la dedicació i els coneixements que implicaven aspectes que venien acompanyats pel fet que els seus títols no tenien un gran reconeixement en el mercat laboral.¹⁰² Finalment, l'última secció de l'escola, que no donava cap titulació ni certificat, consistia en conferències destinades a complementar els coneixements teòrics i pràctics dels obrers que no podien seguir un ensenyament reglat.¹⁰³

Així, doncs, a través d'aquesta reestructuració, es va imposar a l'escola vilanovina un currículum amb un caràcter pràctic molt marcat, encara que aquest no va excloure la gimnàstica i les assignatures educacionals, algunes de les quals hi eren bastant presents fins a acabar els estudis superiors. Amb tot, van ser les matèries pràctiques les que es van prioritzar en tots els cursos. En aquest sentit, aquestes passaven progressivament d'un contingut genèric, com l'omnipresent «Tecnologia dels oficis bàsics i visita a tallers», a un de més especialitzat a partir de l'últim curs del grau de mestre obrer fins a arribar als estudis de tècnic, en què només es donava un programa relacionat amb la professió de l'especialitat escollida. Amb aquest contingut pràctic, a més, es volia donar a l'estudiant facilitats per aplicar els principis teòrics, orientar-lo en la tècnica de la seva professió i desenvolupar el seu esperit d'iniciativa.¹⁰⁴ A través dels objectius mencionats i de la presència d'aquestes matèries des del preaprenentatge, l'escola va intentar oferir una carrera econòmica i pràctica semblant als peritatges del pla antic, ja que, a causa del desenvolupament industrial de la zona, hi havia una demanda immediata de mà d'obra formada.¹⁰⁵ Per aquest motiu, el centre va oferir la possibilitat de cursar un ensenyament mixt i lliure dels estudis elementals donant, d'aquesta forma, més flexibilitat a l'obrer per

¹⁰¹ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929, i «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

¹⁰² Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 135.

¹⁰³ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

¹⁰⁴ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929, i «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

¹⁰⁵ Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 138.

cursar aquests graus i completar ràpidament la seva formació per donar resposta a les urgents necessitats industrials de la localitat. Aquestes eren la raó per la qual també s'oferia un ensenyament nocturn per a aquests treballadors.¹⁰⁶

Va ser en aquest context que, a partir de començaments de 1929, el professorat vilanoví va aprofitar la publicació de l'Estatut de Formació Professional per replantejar les seves demandes entorn de les competències que tenia assignades, però sobretot les que feien referència al patronat especial. Per tant, després que fracassessin els intents dels docents per constituir un sol patronat, aquests van demanar que l'especial es tornés definitiu i que fos l'únic d'aquesta tipologia d'organismes encarregat d'organitzar tots els nivells de la formació professional en la jurisdicció de l'escola, que, a la vegada, sol·licitaven que correspongués al partit judicial de Vilanova i la Geltrú, Sant Feliu de Llobregat, Vilafranca del Penedès i el Vendrell. D'aquesta manera, si aquesta reivindicació era acceptada, s'evitarien dualismes amb el Patronat Local de Formació Professional i s'aconseguiria que els ensenyaments del centre recuperessin el seu prestigi. A més, argumentaven que una decisió favorable seria beneficiosa per a tots els òrgans implicats, ja que el Patronat especial ja s'estava encarregant dels graus superiors i, conjuntament amb el claustre, dels elementals. Ara bé, si no es donava el control dels estudis bàsics en el primer i prèviament al fet que es nomenés el Patronat Local, els professors van sol·licitar que el mencionat organisme especial, que ja era l'encarregat de seleccionar els alumnes que rebrien beques i controlar els fons d'aquests ajuts, assumís les funcions d'aquest mentre que no tingués un caràcter definitiu. Aquestes competències feien referència a l'organització dels estudis d'oficial i de mestre obrer.¹⁰⁷

Finalment, va ser especialment significatiu que, en els anteriors plantejaments, els docents comparessin el Patronat Especial amb el que hi hagué a l'escola abans de la Junta Local d'Ensenyament Industrial emfatitzant que, gràcies al fet que aquest últim havia estat controlat pels elements d'aquesta Junta, els ensenyaments del centre havien viscut la màxima esplendor. D'aquesta forma, a través del Patronat Especial, el claustre insistia a assumir l'organització i l'administració de l'escola conjuntament amb els organismes directament relacionats amb aquesta i sense les influències externes que, en

¹⁰⁶ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

¹⁰⁷ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Proyecto de presupuesto presentado al Ministerio de Trabajo y Previsión por la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 08.01.1929, i «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929.

part, continuaven estant representades en el Patronat Local.¹⁰⁸ Per això, va reclamar per a si mateix la confecció dels qüestionaris de les assignatures, a part d'exigir participar en l'elaboració dels programes escolars i en l'organització pedagògica proposant millores en els mètodes d'ensenyament o qualsevol canvi de continguts al director en referència només als estudis d'oficial, mestre obrer i de preparació per a l'ingrés en la formació d'auxiliars industrials.¹⁰⁹ Finalment, com a resultat visible d'aquestes demandes, el govern va aprovar el 8 de març de 1929 la constitució definitiva i permanent del Patronat Especial, que va acabar convertint-se en un dels mitjans del centre per mantenir uns ensenyaments pràctics semblants als antics peritatges.¹¹⁰ A aquesta mesura, se li va sumar una real ordre del 28 de novembre d'aquest any, que aprovava les competències del claustre docent.¹¹¹

No obstant això, aquestes no van ser les úniques reaccions que van aparèixer davant les normatives recents. En aquest sentit, l'Associació d'Alumnes Obrers va mostrar-se satisfeta amb el nou pla docent de l'escola, ja que considerava que, a part de permetre el perfeccionament obrer, solucionava els errors de l'anterior reagrupant els ensenyaments en menys cursos i fent que aquests fossin compatibles amb l'horari laboral. Amb tot, tal com va expressar des del seu òrgan de premsa, la seva junta va continuar expressant el desig que el centre tornés a ser una «petita universitat industrial» i va mostrar que el nou estatut no havia impedit que s'aturés el pessimisme entre l'alumnat vilanoví provocat per «doloroses circumstàncies del passat». Per tant, amb l'objectiu de defensar els seus interessos, va demanar que es recuperessin les especialitats que es cursaven abans de la promulgació de l'Estatut d'Ensenyament Industrial i que es donessin les màximes facilitats econòmiques perquè tots els estudiants poguessin continuar amb els estudis superiors, les quals es podien traduir en un augment de les beques i un abaratiment de la matrícula.¹¹² Aquestes últimes exigències van ser compartides per bona part del col·lectiu estudiantil de

¹⁰⁸ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Proyecto de presupuesto presentado al Ministerio de Trabajo y Previsión por la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú», 08.01.1929.

¹⁰⁹ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Patronato Especial. Carta Fundacional y reglamento para su aplicación», març-octubre de 1929, i «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

¹¹⁰ RICO, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 134.

¹¹¹ ACG, *Escola Industrial*, 1, «Carta Fundacional del Patronato Local de Formación Profesional de Villanueva y Geltrú», s/d.

¹¹² *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, març de 1929, p. 14-15, i novembre de 1929, p. 1-2.

l'ensenyament tècnic, que va veure que el govern dirigia la formació superior a les classes mitjanes i als obrers que gaudien de la suficient instrucció i capacitat econòmica per fer front als nous requisits i cicles educatius. D'aquesta manera, en diversos centres, es va sol·licitar una simplificació dels criteris d'accés, una ampliació dels ajuts i una matriculació gratuïta perquè aquest ensenyament abastés un nombre de grups socials més elevat.¹¹³

Ara bé, més enllà de les demandes concretes, el descontentament dels alumnes durant els últims mesos de la Dictadura va ser generalitzat en aquelles escoles situades en poblacions poc desenvolupades industrialment o que no necessitaven immediatament tècnics especialitzats. Aquesta situació es va deure al fet que, a diferència del centre vilanoví, aquestes van aplicar en els seus currículums l'ordre oficial que situava l'ensenyament pràctic només en els últims cursos, plantejament que s'allunyava dels interessos d'aquests estudiants. Per aquest motiu, es van oposar a la nova legislació, fet que es va expressar en el fet que van exigir suprimir les assignatures teòriques i de cultura general i potenciar les tecnicoindustrials que s'adaptessin a la demanda dels sectors econòmics locals.¹¹⁴

5. ELS EFECTES CONTRAPRODUENTS DE LES REFORMES: L'ALLUNYAMENT DE L'ALUMNAT I DEL PROFESSORAT DELS POSTULATS PRIMORIVERISTES

Malgrat les seves intencions nacionalitzadores, les reformes de l'ensenyament tècnic de la Dictadura de Primo de Rivera van provocar resultats inesperats per a aquesta. En aquest sentit, en lloc de promoure la creació de professionals tècnics imbuïts de valors patriòtics i antidemocràtics, van afavorir que els seus alumnes i professors es distanciessin d'aquests postulats i del règim que els promovia. Aquest allunyament es va expressar obertament després de la seva caiguda fins al punt que el director de l'Escola Superior del Treball de Vilanova d'aquell moment –Lluís Castellà– va acusar el govern dictatorial d'haver-la volgut destruir suprimint-ne els peritatges. Aquesta decisió no només havia acabat amb el prestigi del centre sinó que també havia provocat un descens molt important de l'alumnat.¹¹⁵ A més, aquesta decadència, segons

¹¹³ Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 132, 135 i 144.

¹¹⁴ Rico, María Luisa. «La enseñanza profesional... *Op. cit.*, p. 138, i Rico, María Luisa. «Adiestrando a la juventud... *Op. cit.*, p. 132 i 134.

¹¹⁵ Aquest descens va ser relativament pronunciat durant aquest període, ja que, entre el 1923 i el

Pizà i aquest professor, es va accentuar quan el règim va minvar el cos docent i va suposar un cop duríssim del qual no s'havia pogut recuperar, cop que també era injust vista la consideració que havia tingut l'escola per a l'Estat, els industrials vilanovins i figures científiques destacades. Paral·lelament a aquestes crítiques, els docents van expressar la seva insatisfacció amb les especialitzacions actuals de l'escola fent gestions per ampliar els seus estudis superiors amb un tècnic especial, que no tindria cap més centre i que faria augmentar la seva importància. Aquestes negociacions van acabar desembocant en la implantació del grau de tècnic electricista dos anys després.¹¹⁶

Amb tot, va ser en el *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú* on el malestar contra el règim i les seves reformes es van fer més evidents. En aquest sentit, aquesta publicació va vehicular la major part de les reivindicacions i crítiques realitzades per aquesta organització, però també les que provenien del professorat. Aquest hi va col·laborar escrivint articles o bé va formar part del consell de redacció o de la junta directiva de l'associació, cas en què van destacar Pere Mestres Albet i Ricard Demestre Massó. Aquestes relacions, per tant, van permetre connectar bona part de les demandes del col·lectiu docent i estudiantil, que es van trobar immersos en un clima de descontentament semblant. Va ser, doncs, en aquest butlletí on, posteriorment al règim, els alumnes van denunciar-lo per haver provocat una greu crisi a l'escola mentre que van mostrar-se esperançats per un futur sense un govern arbitrari. Aquest, abolint les llibertats i imposant la censura, havia provocat que alguns individus deixessin de col·laborar amb aquesta publicació per por a possibles represàlies i que els seus redactors passessin a utilitzar pseudònims per evitar la seva identificació pública alhora que, per evitar-se problemes, es prohibia als socis participar en actes polítics o religiosos representant l'associació.¹¹⁷

1926, va haver-hi 534 inscripcions menys. Van passar de les 1184 a les 650, xifra que va seguir caient fins a les 444 el curs 1927-1928. Ara bé, aquestes van remuntar ràpidament de manera que, el curs 1930-1931, ja eren 1.047 inscripcions. ACG, *Escola Industrial*, 5, «Gráfico correspondiente al número de inscripciones efectuadas desde su fundación hasta la fecha», 1930.

¹¹⁶ ACG, *Educació*, 4086, «Peticiónes que formula la dirección de la Escuela de Trabajo de Villanueva y Geltrú por mediación del consejero delegado de cultura de dicha villa», s/d; *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, setembre de 1930, p. 3 i 5, i TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola... Op. cit.*, p. 115.

¹¹⁷ ACG, *Educació*, 4081, «Memoria de la Escuela Industrial de Villanueva y Geltrú. Curso 1930-1931», quadre n. 2; AGDB, *Educació, Cultura i Esport*, «Departament d'Ensenyament Tècnic i Professional. Escola d'Arts i Oficis de Vilanova i Geltrú», 1.08.1921; *La Vanguardia*, 25.03.1928, p. 34; *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, gener de 1926, p. 9, i juliol de

No obstant això, més enllà del rebuig posterior a la Dictadura, l'Associació d'Alumnes Obrers va fer palès el seu allunyament quan, a partir de l'abolició dels peritatges, va augmentar la seva oposició a la política educativa vigent allora que es va vincular cada cop més a personatges lligats al moviment de renovació pedagògica o a organitzacions catalanistes. En aquest sentit, pel que fa a la primera qüestió, aquesta organització va publicar articles dels seus associats i col·laboradors en què, a la vegada que es donava suport a l'Escola Nova, es criticava la manca de centres escolars i el tancament d'alguns d'aquests, així com la poca preocupació pel progrés del poble mostrada pels seus dirigents. Amb la seva actuació, aquests queien en un grau irresponsabilitat perquè, com que no hi posaven els recursos suficients per garantir una instrucció per a tothom, afavorien l'analfabetisme. Aquests mitjans encara eren més escassos quan es tractava dels mestres de les escoles primàries malgrat que ells eren essencials per educar els futurs ciutadans. Com a solució, van donar suport a les aportacions pedagògiques fetes per l'Escola Montessori durant aquest període i per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i Palestra després de la dimissió de Primo de Rivera. D'aquesta forma, per difondre aquestes obres pedagògiques i la cultura catalana, aquest organisme va organitzar durant la Dictadura conferències d'Alexandre Galí, Josep Maria Batista, Josep Maria Junoy o Octavi Saltor i el 1928 va ajudar a crear una fira del llibre, que, amb obres en català, va voler significar un ressorgiment cultural de Vilanova.¹¹⁸

En conseqüència, aquestes iniciatives van demostrar que aquesta associació va fer seva una tendència republicana i catalanista, que concordava amb les carreres polítiques d'una bona part dels seus associats, entre els quals hi havia els membres de la junta o el consell de redacció del butlletí. D'aquesta forma, abans del setembre de 1923, una gran part d'aquests havia participat en la política municipal militant en partits republicans, sobretot en el Centre Republicà Federal, organització de caràcter laicista i catalanista defensora del reformisme social. Posteriorment, durant la Segona República, van passar a integrar-se a Esquerra Republicana de Catalunya, partit des del qual van participar en la vida política local o catalana. A part d'ells, entre el col·lectiu més

1930, p. 1-2; PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic...* Op. cit., p. 202; TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* Op. cit., p. 102, i TUBAU, Albert. *Cultura Popular...* Op. cit., p. 24-25.

¹¹⁸ *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú*, gener de 1925, p. 9-10; maig de 1925, p. 2; agost de 1925, p.1-3; novembre de 1926, p. 5; gener de 1927, p. 5-6; setembre de 1927, p. 13; novembre de 1927, p. 5-6; maig de 1928, p. 1-2; juliol-agost de 1928, p. 3-5; setembre de 1930, p. 1-3; i, COMAS, Montserrat. *De la Mancomunitat a la República. L'activitat cultural a Vilanova i la Geltrú*. Valls: Cossetània Edicions, 2013, p. 111-113.

jove de l'associació, es va donar un procés de republicanització i catalanització durant la Dictadura, fet que va desembocar en el fet que aquests van entrar en la política com a membres d'ERC després de la caiguda de Primo de Rivera. La politització d'una part de l'alumnat, doncs, va facilitar que les reformes mencionades es convertissin en un instrument nacionalitzador ineficaç, resultat que també es va produir a les altres escoles estatals, on els estudiants van rebutjar la seva utilització ideològica.¹¹⁹

6. A TALL DE CLOENDA

La Dictadura de Primo de Rivera va potenciar la nacionalització del sistema educatiu per formar ciutadans que, defensors dels postulats autoritaris i patriòtics, donessin suport al nou règim. Dins d'aquests propòsits, cal ubicar les mesures de l'ensenyament tècnic que van anar destinades, per una banda, a transformar els règims educatius de les escoles tecnicoindustrials i, per l'altra, a vigilar aquelles que podien difondre valors contraposats als de les noves autoritats. Per aquest motiu, doncs, aquestes van exercir un control sobre els ensenyaments professionals vinculats a la Mancomunitat o subvencionats per aquesta alhora que van expulsar dels seus cossos docents els elements que els eren incòmodes. Amb tot, va ser l'Estatut d'Ensenyament Industrial i el de Formació Professional les reformes de més abast dutes a terme per la Dictadura. Amb aquestes, aquesta pretenia crear unes classes mitjanes definides per la seva professió tècnica i per uns valors afins que garantissin la modernització industrial des de càrrecs directius i permetessin que formessin part de les seves bases sociopolítiques. També buscaven assegurar l'ordre social donant a l'obrer una dignitat professional i possibilitats de promoció laboral en els nivells bàsics de producció, aspectes que el portarien a col·laborar amb el patró i adherir-se al règim.

Ara bé, la nova legislació va provocar resultats oposats als desitjats, ja que va ser rebutjada pels alumnes degut al fet que no responia als seus interessos.

¹¹⁹ PUIG, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic...* *Op. cit.*, p. 110-111, 172, 202, 326 i 360; PUIG, Francesc Xavier. *Vilanova i la Geltrú, 1936-1939: guerra civil, revolució i ordre social*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2005, p. 49; RICO, María Luisa. «Adiestrando a la juventud...» *Op. cit.*, p. 135; RODRÍGUEZ, César. *Retrat N. 23: Anton Escofet i Pascual (1880-1951)*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2007, p. 2-3 i 8-15. Disponible a l'URL: https://www.vilanova.cat/doc/doc_26610259_1.pdf [consulta realitzada el 7 d'abril de 2015], i TUBAU, Albert. *100 anys de l'Escola...* *Op. cit.*, p. 110; TUBAU, Albert. *Cultura Popular...* *Op. cit.*, p. 23-24.

Aquest procés també es va evidenciar a l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú, on els professors i estudiants van mostrar el descontentament davant de la intenció del règim de reduir les plantilles docents de les escoles tècniques i d'abolir els peritatges en aquest centre. Per evitar que aquestes mesures s'apliquessin, aquests van iniciar una sèrie de gestions davant de la superioritat alhora que van coordinar una reacció conjunta amb altres organismes vilanovins. També, tenint com a eix els punts anteriors, es va reivindicar un augment de les especialitzacions i de les beques. No obstant això, en reduir l'escola vilanovina a una d'elemental, es va intensificar l'oposició dels anteriors col·lectius a les reformes fins al punt que, amb l'Estatut de Formació Professional, el professorat va reclamar un augment de les seves competències i va gestionar els ensenyaments superiors que s'havien recuperat a través d'un patronat especial. Finalment, malgrat que aquests punts es van aprovar, l'allunyament dels docents i d'una part de l'alumnat amb el règim ja era una realitat que va provocar el fracàs de les seves reformes.